

AZ

ERDÉLYI IRODALMI TÁRSASÁG

ÉVKÖNYVE.

II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

HIVATALOS KIADÁS A TÁRSASÁG TAGJAI SZÁMÁRA.

KOLOZSVÁR.

„KÖZMŰVELŐDÉS“ IRODALMI INTÉZET, KÖNYV- ÉS KÖNYOMDA.

1890.

AZ

ERDÉLYI IRODALMI TÁRSASÁG

ÉVKÖNYVE.

II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

HIVATALOS KIADÁS A TÁRSASÁG TAGJAI SZÁMÁRA.

KOLOZSVÁR.

„KÖZMŰVELŐDÉS“ IRODALMI INTÉZET, KÖNYV- ÉS KÖNYOMDA.

1890.

105866

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

Kuun Géza gróf elnöki beszéde

az Erd. Irodalmi Társaság 1890. május 27-én tartott II-ik ünnepélyes közgyűlésén.

Az „Erd. Irodalmi Társaság“ 1888-ban történt megalapítása óta ma tartja második közgyűlését s ez alkalommal nem időszerűtlen a kérdés: tettünk-e haladást egy általunk kitűzött cél felé, legsürgősebb feladataink egy részét megoldottuk-e, irodalmi életünk színvonala valamennyire emelkedett-e közreműködésünk által? A távolság méretei könnyen megcsalhatnak, az ilyenekben a szabad szem nem jól tájékoztat s könnyen azon csalfa hiedelembre ejt, hogy a kitűzött célhoz közel jutottunk, midőn az még igen távol áll tőlünk. Minek ámitanók magunkat? A balhiedelem következtében lépteinket meglassíthatnók, pedig sietésre int fogyó időnk s hő vágyódásunk célunkhoz közeledni. E szempontból nézve igyekezetünket és szigoruan ügyelve arra, hogy optimismusunk el ne ragadjon, képzeletünk elménket káprázatba ne ejtse, megtett útunkat keveselni nincs okunk. Igaz, nem rohamlépéssel indultunk, de hiszen a gyorsabbodó mozgás rendes körülmények közt kevésbé lehet kitartó, mint az, mely ez erők kimélésével történik. Hogy legsürgősebb feladatainknak egy részét mennyiben oldottuk meg, ki fog tünni a titkári jelentésből. Én itt csak egyre hivatkozom, mint egyikére a legfontosabb eredményeknek,

melyeket rövid multu, de annál nagyobb reményü társulatunk felmutathat s ez nem kevesebb, mint az az érdek, melyet Kolozsvárnak, a régi Erdély e központjának, mivel társaságában maga iránt keltett. A véletlen hallgatót összehozhat, de azt állandóvá nem teheti, a reábeszélés és a személyes összeköttetések darab időre valamely felolvasótermet megtölthetnek ugyan, de azt rövid idő mulva, ha más komoly érdek nem működik közre, üresen fogjuk találni. Ha a reábeszélés elmarad, ha az összeköttetések meglazulnak, ha a véletlen másként fordul, a megjelentek egymás után elmaradnak s nem sokára üres falak fogadják az előadót. A magyar közmondás valami beszéd eredménytelenségét nem tudja találóbban kifejezni, mint e néhány szóval: „akár a falnak beszélj.“ Minden beszéd bizonyos hatást kíván előhozni s ez különösen áll a nyilvánosságra szánt előadásoknál. Két tényező működik közre az irodalmi társaságok felvirágoztatására, az egyik tagjainak munkássága, a másik a mivel közönség érdeklődése, az első növeszti az utóbbit s ez fokozza s éleszti az előbbit, e kettő a kölcsönös hatás alatt gyarapodik s mennyivel inkább áll mindez az olyan irodalmi társulatról, mely munkálatait nyilvános felolvasásra szánja, hol a felolvasó se célját el nem éri, se jutalmát nem veszi, ha üres falak fogadják. Hogy Kolozsvárt néhány év óta felolvasásaink szakadatlanul folynak, az nem csak tagjai lankadatlan munkásságának, de egyszersmind e város mivel közönsége tartós érdeklődésének is köszönhető. Vajjon a két tényező elég-e s nincs-e szükség egy harmadikra is? Könnyű kitalálni, hogy a harmadik alatt az igazságszolgáltató, méltányos kritikát értem. S tett kérdésemet még e kérdéssel toldom meg, azon esetre, ha mindnyájan egyet értünk a kritika szükséges-

ségéről s kérdezem, vajjon van-e szükség a kritikusok egy bizonyos zárt karára vagy egy oly bíróságra, mely magát az írók és közönség felé helyezve, fontoskodó arczzal mondjon ítéleteket élők és holtak felett s állítson fel s alkalmazzon változhatlan mértékeket, melyekhez a szellem szárnyainak illeszkedni kell, ne hogy a tulmérés felemelkedés miatt feddést kapjon a magasra szárnyaló? Az aesthetika bizonyára nem a tételes törvények gyűjteménye, a melyek czikkelyeivel az ítélet az illető törvénykönyv értékének idejére mindenkor indokolható s végfonalai a lángeszek alkotásainak nem zsinormértékei. Az aesthetika szabályt von el a remekművekről, de azok alkotását nem szabályozhatja s szoros összekötetésben állván a bölcsészeti rendszerekkel, ezekkel együtt maga is változik. E kérdések megvitatásába a jelen alkalommal mélyebben nem bocsátkozhatom. Kritikára kétségkívül lépten-nyomon reá szorúl az irodalom s ez iránt köztünk nem lehet nézetkülönbség, de azt ne egy bíróság s ne is egyes bírák gyakorolják, hanem az írók magok s velök együtt a mivel közönség s itt megjegyzem, hogy író alatt csak is az erre hivatottat értem. E kettőnek összevágó ítélete aligha fog helyes kifogás alá esni; öszhangzó dicsérete méltán jutalmaz s feddése nem ok nélkül sújt. Ily értelemben vesszük az említett tényezők harmadikát. Azon kérdésre, hogy irodalmi életünk színvonala valamennyire emelkedett-e közreműködésünk által, önámítás nélkül, igenlő választ adhatunk. Társulatunk tisztelt tagjai dolgozataikkal lényegesen hozzá járultak irodalmunk gazdagításához; nem egy felolvasott értekezés vagy költői mű nem csak e terem falai közt s nem csak a felolvasás vagy szavalás rövid ideje alatt ébresztett lelkesedést, keltett érdeket, hanem a magyar

olvasó közönség tágabb körében is méltó figyelemben részesült; a mondott szó itt nem hangzott el, hanem tovább hangzik mindazok lelkében, kik irodalmunkat méltányolni tudják. S még ennél is több történt, mert e felolvasások s a költői dolgozatok előadása irodalmunk mivelésére helyes irányokat jelöltek ki, melyek a magyar népszellem nemes idealizmusát megóvják a külföldön annyira divatozó realizmus izlést és erkölcsöt rontó befolyásától s ez irányok egyszersmind a jelenkort bizonyos tekintetben összecsatolják irodalmunk régibb korszakaival s ilyenképen irodalmi életünk annyira kívánatos folytonosságát biztosítják, mert nemzeti életünk fentartására s kifejtésére nem elég a jogfolytonosság, hanem szellemi életünknek az irodalom terén is, hogy úgy mondjam, szerves kifejlődésre van szüksége és ha irodalmunk előfájába más irodalmakból vett hajtásokat oltunk, kettőre kell ügyelnünk, u. m. 1. arra, hogy nemes hajtás legyen az, melyet meghonosítunk, 2. hogy a fával lényegileg egybeilleszthető legyen, mert valamint gyümölcskertjeinkben látjuk, úgy a nemzeti irodalmak terén is nem minden hajtás foganhat meg kertjének terebélyesen diszló előfájába oltva. És hogy irodalmunk ezen folytonossága ne csak utopia, hanem valóság legyen, ép annyira kell járulnunk régi irodalmunk forrásaihoz, mint a nép ajkán atyáról fiura szálló hagyományokhoz s ez élő vizek nem csak üdítő frissiséget fognak nyújtani a hozzájuk járulónak, hanem saját nemzeti érzésünk is meg fog erősíteni általok. Ne tegyünk úgy, mint a kik szájjal és szóval a jogfentartás és jogfolytonosság elvét hangoztatják, de tényleg a multból reánk maradt intézményeket szétbontják, hogy tulcsapongó s nálunk merőben idegen ujtásaikat azok helyébe állítsák, vagy azokat a külföldi

példákhoz esetlenül s erőszakosan illesztik. Mi igazságunk mellett tényekkel tanuskodjunk, forgassuk szorgalmasan régi irodalmunk hagyatékát s gyűjtsük a még fenmaradt hagyományt népünk ajkáról és azon szellem, mely ezekből kisugárzik, váljék mindinkább részévé saját alkotásunknak. Az irodalomtörténetet ne úgy miveljük, mint az encyklopaedisták, vagy mint a polyhistorok, ne helyezkedjünk kizárólag az archaeologus, vagy a nyelvész szempontjára, ne elégedjünk meg a puszta adatgyűjtéssel, hanem e történet lapjain keressük azt, miben saját fajunk egyéni szelleme közvetlenül nyilatkozik. Ovakodjunk az Alexandrini korszak kicsinykedő tudakosságától s bár szívesen elismerjük Callimach kiváló érdemeit s hálásan vesszük becses tudósításait, sem ő, sem a későbbi hellén irodalom más tudós írói, mint p. o. Plutarch, Sextus Empiricus, Porphyrius nem lehetnek az irodalomtörténet terén mindenekben utmutatóink. A római irodalom szintén mutat fel nagy becsü irodalomtörténeti dolgozatokat s M. Varro és Suetonius műveikkel irodalmuknak nagy szolgálatokat tettek, ámde a jelenkor irodalomtörténésze ezeket sem tarthatja utánezandó példáinak, pedig a mikor Callimach, Plutarch és Suetonius irtak, már rég elmúlt azon idő, melyben a hellén s római népszellem biztosítva volt az idegen befolyásoktól. Ekkor már külföldi cultusok s ezekkel együtt idegen észjárás, exoticus világnézetek módosították sok tekintetben a hellén s római népszellemét. A mikor ezekre csupán csak az etruriai míveltség, azokra a Phoeniciaiak gyakoroltak befolyást, akkor még az ó-kor e két népe a mívelődés idegen elemeit saját nemzeti lelkébe át tudta olvasztani, de ez idő előbbutóbb mindkettőre nézve lejárt. Az irodalomtörténet akkori mívelőinek tehát kötelességük s honfitársaikat hálára kö-

telező egyik főfeladatuk az lett volna, hogy a nemzeti szellem romlatlan idejéből származó régibb műveket forgatva s a nép ajkán élő hagyományt kellő tekintetbe véve, azok szelleme által erősítsék meg kortársaik hanyatló s romlásnak indult nemzeti eredetiségét. De mit látunk e helyett? Ép az eredetiség iránt viseltető érzék hiányát, eklekticismust és synk retismust. Ezen irány eredménye más nem lehetett, mint az, hogy a hellén s római irodalom s vele együtt a népelet összes nyilatkozataiban végéhez közeledett s azokra nézt, kiknek a fenmaradás egyik hatalmas eszköze lehetett volna, elveszett menthetetlenül. Hogy ez így fog történni, azt sem Callimach, sem Suetonius nem gyanították, hiszen ők mindketten az irodalmat historiai alapon folytatni s fejleszteni akarták. Végül a régi hellén irodalom úgy szólván indexekben, ismerettárakban és szótárakban temettetett el, egy a Suidas-féle munkásság végösszlete s a sötét éjjelben a tudomány lámpája virasztott mindaddig, míg végre a renaissance hajnala fel nem derült.

A nyilvánosan felolvasott s nyomtatásban is megjelent dolgozatoknak két közönsége van, u. m. hallgatói és az olvasók s akkor igazán sikerült a felolvasás, ha mind a kettő elismerésével találkozott. Csak az imént történt, hogy Olaszország egyik legalaposabb tudósa s ragyogó tollu írója Ruggero Bonghi Florenczben nagyszámu közönség előtt a nápolyi egyeduralom eredetéről felolvasást tartott s mi történik? A sala Ginoriból elszéledező hallgatók elégedetlenül távoztak onnan, hova nagy várakozások közt léptek be. Mi volt ennek oka? A lángeszű tudós, Bonghi két óra hosszát vette igénybe a közönség figyelmét, halk hangon, kellőkép nem hangsúlyozva a szavakat oly gyorsan olvasott, hogy sokan nem kö-

vethették. A tanulmány nyomtatásban is megjelent s mivel olvasóit teljesen kielégítette, a lapok és folyóiratok hasáboakat szántak a kitűnő dolgozat dícsérő ismertetésének. Az itt mondottakból ki-ki levonhatja a szabályt. Hogy Kolozsvár mivel közönségéből oly sokan érdeklődnek gyűléseink iránt, felolvasóink érdeme.

II.

Csernátoni Gyula titkári jelentése.

*Az Erdélyi Irodalmi Társaság II-ik ünnepélyes közgyűlésén, 1890.
május 27-én.*

Kötelességemből kifolyólag az alábbiakban újból számot kell adnom Társaságunk egy évi történetéről. Az idei esztendő rosziul kezdődött. Mindjárt az 1889-ik év szeptember havában, midőn a Társaság a nyári szünidő után újból megkezdé munkálkodását, egy szomoru hir tudatá, hogy halottainak száma egygyel ismét szaporodott. DÓZSA DÁNIEL, a régi Erdély közéletének egyik legjobb harciosa és publicistája; a ZÁNDIRHÁM, ÉSZAKI FÉNY, KORNIZS ILONA, BORONKAY MARGIT szerzője és Társaságunknak, a melynek egyik legelső ülésén „Fátyolképek“ czimű dolgozatában talán utolszór ragyogott fel költői tehetsége — tiszteleti tagja húnyt el Budapesten. Emlékezetét ifjúkori barátja KÓVÁRY LÁSZLÓ újítá föl Társaságunk oktoberi ülésében és a hivatalos jegyzőkönyv egy szomoru lapja is tanuskodik a részvétről, a

melylyel emlékének adózáink. Most ott nyugszik már a makkfalvi ősi sirboltban, de a régi Erdély köz- és szellemi életének kutatója azok közé jegyzendi majd az ő nevét is, a kik tollal és tettel egyaránt harczosai voltak az új idők szellemének. Az ily szomorú auspiciumok közt megindult év azonban, hála a Gondviselésnek, a Társaság munkálkodását és előrehaladását tekintve, mégis szerencsésnek mondható. Kevés zajjal, még kevesebb reklámmal, pusztán csak dolgozva és törekedve úgy szellemileg, mint anyagilag oly tőkére tettünk szert, a mely, ha az összedugott kezekkel való fönmaradást nem is, de a megélhetést minden körülmények közt biztosítja. Társaságunk különben is életszükséget pótol Kolozsvárt és az erdélyi részekben s mint ilyennek már a körülményeknél fogva élnie kéne még akkor is, ha tagjai nem fejtenének ki akkora buzgalmat, mint a minőnek ez év folytán példáját adták.

De beszéljenek a tények, nehogy a dicsekvés vádjával illetessünk. Az Erd. Irod. Társaság az elmúlt évben egy Keleti Virágok czimű szépirodalmi folyóiratot bocsátott közre, mely tíz, havonként megjelenő 2—3 íves füzetekben adatott ki és magában foglalja a Társaság ülésein felolvasott munkák majd mindenikét. A tíz füzet ma már egy 460 lapra terjedő tartalmas kötetet alkot, a melyben 32 szerzőtől 49 mű jelent meg. Kiadója FEJÉR VILMOS, a „Közművelődés irodalmi intézet“ vezetője volt, a kinek buzgalma és áldozatkészsége nem kis mértékben járult hozzá a vállalat sikeréhez. A szerkesztéssel a titkárt bizta meg a Társaság.

Társaságunk működésének tulajdonképpeni tere azonban a felolvasó-ülések. Tartatott ilyen ez év folytán a mai napig kilencz, a melyeken huszonegy tag

tizenhat prózai és tizenkét verses művet adott elő. Jegyzékek a következők: CSERNÁTONI GYULA: Irók és az olvasóközönség; ERŐDI BÉLA: Földosztó Feridun (A Sáhnáméból); FELMÉRI LAJOS: Hogyan kezdődik a beszéd? HEGEDŰS ISTVÁN: Quinet Prometheusa; JAKAB ÖDÖN: két izben költemények; KUUN GÉZA gróf: Megnyitóbeszéd a Társaság II. ünnepélyes közgyűlésén; AMARI MICHAELE-ről; KOÓS FERENCZ: Emlékirataimból; KÓVÁRY LÁSZLÓ: Emlékezés Dózsa Dánielre; KORBULY JÓZSEF: Elbeszélés; KIS SÁNDOR: Mikes Kelemen, költemény; E. KOVÁCS GYULA: Óda Kuun Kocsárd grófhhoz; Mult és jelen, költemények; MOLDOVÁN GERGELY: Varga Katalin, a havasok úrnője; PETELEI ISTVÁN: Alkonyat, elbeszélés; P. SZATHMÁRY KÁROLY: Kolozsvár legszebb napja, elbeszélés; SZÁSZ BÉLA: Dimissio, költemény; SZÉCHY KÁROLY: Wohl Stefanieről; Lyrái költemények; SZÁSZ GERŐ: Az asszonyok; Zúgnak a harangok, költemények; Petőfinek egy költeményéről (Falu végén kurta kocsma); SZAMOSI JÁNOS: A babona a görögöknél és rómaiaknál; TUTSEK ANNA: A nagy leány, elbeszélés. Ezekon kívül, mint vendégek, előmozdíták Társaságunk célját: BARTÓK LAJOS: A mariseli cigányok cz. költeménnyel; BRÓDY SÁNDOR: egy elbeszéléssel; ÖZV. LENGYEL DÁNIELNÉ (Dalma) egy költeménnyel; MALONYAY DEZSŐ: A halál előtt; RÁKOSY VIKTOR: Nemencsik Jónás Olaszországban cz. elbeszélésekkel és SZEMERE ATTILA: Budapest-Kolozsvár cz. csevegéssel. Ezekkel együtt a mult évi üléseinken fölolvasott művek száma harmincznégyre megy. Ez ülések közül az egyik, a legdiszesebb a Társaságunk által rendezett felolvasó-estély

volt februárius 8-án, melyet a redoute nagy termében tartottunk meg Kolozsvár egész művelt közönsége jelenlétében. A lapok akkoriban kimerítően irtak ez estélyről, a mely nem csak Kolozsvár közéletében, de Társaságunk történetében is eseményt képezett, mivel alapját veté meg anyagi existenciájának. Az én tisztem most csak annyi, hogy ujlag is köszönetet mondjak mindazoknak, a kik munkálkodásukkal és buzgalmukkal a sikert biztosították. Az elsőség itt is Kolozsvár hölgyeit illeti. Rendes felolvasó üléseinknek is ők alkotják állandó közönségét; ők munkáltak legtöbbet estélyünk sikere érdekében is.

Ugyanez alkalommal a fővárosi írók közül BARTÉK LAJOS, RÁKOSY VIKTOR és SZEMERE ÁTILA megtisztelték ifju Társaságunkat azzal, hogy személyesen jöttek le és fölolvásaikkal emelték az estély érdekességét. A Társaság tagjai közül SZÁSZ GERŐ, PETELEI ISTVÁN és JAKAB ÖDÖN működtek közre, mint felolvasók; E. KOVÁCS GYULA pedig SZENTGYÖRVI ISTVÁN-nal, a kolozsvári nemzeti színház kitünő tagjával JÓKAI MÓR-nak „Melyiket a kilencz közül?“ című gyönyörű elbeszélését adta elő drámátizált alakban. Az estély rendező bizottságának elnöke ERŐDI BÉLA r. tag volt. Hadd fejezzük ki hát mindnyájuknak ismételten e helyről is hálás köszönetünket; valamint azoknak is, a kik Társaságunk anyagi gyarapodását biztosítani óhajtván: az alapító-tagok sorába léptek. A lefolyt évben e téren is a Társaság nagyérdemű elnöke: KUUN GÉZA gróf járt elől. Példáját követték DOBÁL ANTAL ügyvéd és özv. MOHAY KÁROLYNÉ ő nagysága.

A mi a Társaság beléletét illeti: elnökké KUUN GÉZA gróf; alelnökökké: SZÁSZ GERŐ és FELMÉRI LAJOS; titkárrá pedig CSERNÁTONI GYULA a lefolyt évre is ujlag megválasztattak. A pénztárnoki állást HORY BÉLA r. taggal tölté be a Társaság.

A tagok száma a múlt évi ünnepélyes közgyűlésen h a t t a l szaporodott, a mennyiben IMRE SÁNDORRAL, egyetemünkön a magyar nyelv és irodalom nyugalmazott tanárával és országos nevű tudóssal tiszteleti tagjaink sorát diszitettük; BARTHA MIKLÓST, a kiváló publiczistát; ERŐDI BÉLÁT, a híres orientálistát és műfordítót; TUTSEK ANNA tehetséges elbeszélőt — továbbá JANCsó BENEDEK és HARASZTI GYULA esztétikusokat rendes tagjaink közé választottuk.

Ime, dióhéjba foglalva ennyi az, a mi az Erd. Irod. Társaság kebelében a lefolyt év alatt történt. Kiegészítésül még csak azt teszem hozzá, hogy felolvasásainkat már egy állandó-nak nevezhető közönség látogatja a kereskedelmi akadémia disztermében, a mely a múlt évben is készséggel bocsáttatott a Társaság rendelkezésére. E körülmény mellett tanuskodik, hogy a megalkulásakor táplált sejtelem valósággá lőn s az Erdélyi Irodalmi Társaság ma már valóban életszükséget pótol a régi Erdély egykori fővárosának szellemi életében.

III.

Szász Gerő Emlékbeszéde

Deák Farkas és br. Bánffy György felett.

(Elmondotta a Társaság I-ső ünnepélyes közgyűlésén 1889. máj. 26-án)

Még csak alig alakultunk és már veszteségeket gyászolunk. Az elhintett magvak még alig vertek valamelyes gyökeret; még csirába nem szökkentek; virágot nem hajtottak: és már a halál tartja aratását. Az ifju

„Erdélyi Irodalmi Társaság“ két elvesztett tagjával szemben kell, hogy lefizesse a kegyelet adóját.

Társaságunk engemet bizott meg e kegyeletes kötelesség teljesítésével. Tán, jól is tette. Engemet már nem lángoló szenvedélyek hevitnek, de a méla borongás; nem a tavasz lüktető heve, hanem az ősz „ködös, homályos éneke“, az elmulás gondolata; sokszor jut eszembe Byron felsohajtása: „Az élők legtöbbször társaságánál sokszor jobb a halottakkal lenni.“ És mégis, nem jól tette. Az ilyen alkalmak nagyon kínálkoznak arra, hogy a kritikus megmutassa bonczoló elmójét, a meghaltak munkáinak ismertetése által; a történész csillogtatja tehetségét abban, hogy historiai háttért fest; a szónok bemutatja ékesenszólásának erejét, mely emel, meghat, lelkesít s az elmulandóságból felragad az örökkévaló világokba. Nem jól tette Társaságunk, hogy engem bizott meg e feladattal; mert én e pillanatban nem okoskodom, nem bírálok, nem deklamálok: csak gyászolok, csak szeretek, csak emlékezem. Nem a szokásos „Emlékbeszédet“ tartom meg két elhalt társunk felett, csak megemlékezem Deák Farkasról és br. Bánffy Györgyről.

A bizalom, a barátság és a tisztelet jogánál fogva fogadtam el e megtisztelő kötelesség-teljesítést: szívemben mély megindulással, szemeimben könnyekkel megújítani azoknak emlékezetét, kik szívünkben élni fognak örökké. Annál a bizalomnál fogva, melylyel a Társaság megtisztelt; annál a barátságnál fogva, mely Deák Farkassal ifju korom óta összekötött; és annál a tiszteletnél fogva, melylyel br. Bánffy György iránt mindenha viseltettem és végre, annak a szeretetnek jogánál fogva, mely nem csak az elmulandó földet teszi széppé, hanem

még akkor is, mikor a földi kötelékek feloldódtak, felnyitják előttünk az örökkévalóságnak kapuit.

E perczben is megnyilva állanak e kapuk lelki szemeim előtt és én látom azokat, kiket elveszítettünk, megsirattunk és leggyöngébb részünk — szivünk, elfeledni nem tudja, nem akarja. Oh, ha a sirhalmok beszélni tudnának! Oh, ha mind összegyűlnének a könnyek, a melyek ott elhullottak: mi e pillanatban egy könnyekből alakult ocezánnak partjain állanánk. De a könnyeket felszivja a napsugar, fölfrissítő harmattá szűri az alkonyat, illattá dolgozza fel a fakadó bimbó: és e napsugárból, e harmatból, ez illatból születik életünk neme-sebb, szentebb része: az emlékezés, a kegyelet!

Van-e ennél szebb része emberi természetünknek? Lehet-e egy szépirodalmi társaságnak ennél szebb feladata, mint hogy azokról megemlékezik, azok iránt kifejezi a kegyelet adóját, kik magasztos, szent, örökkévaló czéljai előmozdításában mindig hivek, igazak, kötelességtudók valának? És minő kötelességek? Nekünk nem parancsol a külső erő, a világi hatalom, a szuronyok erdeje; nem parancsol a kétszer-kettő, a haszon, az anyag, a föld, a látszat, az „én“; erkölcsi kényszer az, mely nekünk parancsol: tisztelettel hajolni meg az örök-szép előtt, agyvelőnket aszalni meg az igazért való küzdelemben; szenvedélyeinket, ösztöneinket, indulatainkat, egész lényünket feláldozni a köznek oltárain; szárnyakat eresztetni és az elmulandó világok felett ott repülni a szépnek, a fönségesnek regioiban, mint a kőszáli sas, mely soha le nem száll a levegő-ég fellegei közül; mi az ideálnak világában élünk és ha egy kidől közülünk, jutalma: az emlékezés, a kegyelet!

Az emlékezés, a kegyelet nevében idélek titeket,

kiket a halál kilopott közülünk. A szeretet nevében idézlek, melyet meg nem rabolhat a halál; annak a multnak nevében idézlek, melynek jelképei valátok: hősök a békesség csatáiban; lelkesültek a jóért, nemesért való küzdelemben; törhetetlenül hivek a barátságban; rendithetetlenek a hazaszeretben; és egész emberek mindenütt, a templomban és az utczán, a bölcső és a koporsó mellett; férfiak a férfiak között; erősek, ha a gyöngye védelmet keresett és gyermekek, ha a gyermekeknek örömet szerezhettek.

Idézlek. Jelenjete meg. Hadd, lássunk olyanoknak, a minők voltatok és szívünkbe zárván, maradjatok olyanoknak, a minővé lettetek: követendő például a jövőendő nemzedékek számára.

Más volt a kor, mely bölcsőjüket ringatá; más volt a levegő, melyet mint ifjak beszívtak; mások voltak az emberek, kiknek társaságában ők férfivá, ifjává izmosultak. Az a kor volt az, mely óriásokat termelt e sokat üldözött, vérig bántott szegény hazának; az a levegő volt, mely a csillagokig emelte azt, a kinek szárnya volt; azok az emberek voltak, kik, mint névtelen hősök, mint félistenek haltak meg negyven évvel ezelőtt a szabadságért, Magyarország függetlenségeért. Én is ott voltam; és hálát adok istenemnek, hogy ott voltam. Deák Farkas öngyilkosságot akart elkövetni, hogy gyermek-volta miatt nem vették be honvédnek. Br. Bánffy György csak azután született.

Istenem! Minő tüneményes világ! Oltári szentség volt a hazaszeretet, melyet bántani annyi volt, mint az elkárhozás. A szükség, a nyomor helyét, még a kunyhóban is, elfoglalta a lelkesedés, a törhetetlen akaratnak ereje. Nem a kalmárkodó hitványság; nem az alkudozni

kész hajlengás üzte dombérozásait, hanem az önfeláldozásra elszánt szívnek szent hevületei és a jövőbe vetett bizalom és reménység tartott ünnepeket. Semmi sem volt csekély a hazáért. Ennek nevében gyémánttá vált a rög; nemzeti dalt énekelt a madár; eol-hárfa-hangokat zendített meg a nyelv a költészet mindenhatósága által; templommá vált a művészetnek háza; a köz- és magánéletet zománczczal vonta be az a lobogás, mely sugarakat ontott magából; minden ott ragyogott az a — semmi, melynek neve: eszmény; neve: idealizmus. Ez a kor volt az — oh, hogy csak volt! — a mikor a magyar nemzetre kitöltetett az, a mi isteni, a mi az emberben örökkévaló. A legkisebb akkor nagyobb volt, mint most a legnagyobb; mert nem kótya-vetyélte el azt, a mi édes mindnyájunké; egy tál lencséért nem adta el az ősi örökséget.

Nem a mai világból, ebből a boszorkány-konyhából, melyben a becsületet felhigitják az alkudozás gyávaságával és a férfi-homlok immár pirulni nem tud: nem, nem ebből a világból valók voltak ők. Deák Farkas abban a korban nőtt fel és br. Bánffy György abban a korban született, midőn az istenek leszállottak e földre és lakást vettek az emberi szivekben.

Bölcsőjük felett a nemzet géniusza lebbentette meg szárnyait. Bölcsőjük felett a hazaszeretet angyala virrasztott. Az a kor volt ez, midőn minden pálya el volt zárva; de a szívet kitépni nem lehetett; az utca, a nyilvánosság tiltva volt, de a gondolatot elfojtani nem lehet és a családi élet szentélyében beszélni, még örök joga volt a magyarnak. Ott volt a művészet; ott volt az irodalom. Ki hazáját szerette; ki nemzetének fenmaradásáért rajongott: ezekhez menekült; ezeknek ajánlotta

fel szolgálatát; és tett értük annyit, a mennyit a nemes szándéktól és jó akarattól várni lehetett. Érdemük az, hogy nem hiúság, feltünési vágy sarkalta, hanem a szívnek ösztöne és a szépnek szeretete; ösztönözte az, hogy az a tettek kora volt, a nemzetnek — a sanyaru tél után — tavasz-kora, május-élete és májusban minden fűszál felüti fejét. és életet követel. A ki művészettel, költészettel foglalkozik, avagy a ki csak szereti is, az rossz ember nem lehet. Az nem elegendik a mindennapi élet hetivásarába; nem száll le a föld hivalkodásaiba; világa a kék égboltozat; lelkesedésének tárgyai a szív érzelmei, a lélek ábrándjai, az eszmék birodalma; az a világ, melyet a képzelődés a jobbak számára teremtett.

Ennek voltak prófétái a mi barátaink, kiknek emlékezetét e pillanatban megújítjuk. Mindketten szolgáltak a szépnek, a nemesnek; szolgáltak a hazának, a nemzetnek és eszükbe nem jutott, hogy nevük arany-betűkkel legyen felírva a történet könyvébe; és gazdagok voltak mégis, mert homlokukon ott ragyogott a becsület; szívökben a teljesített kötelesség megnyugtató öntudata; lelkükben a reménység és ott volt, a mi egész életükben el nem hagyta, az idealizmus szent rajongása és a lelkesedni tudás ama közvetlensége, mely palotát épít a romok fölé: repkényt hint a sirhalmokra.

De, mit beszélek? A mienkek voltak. Büszkén vallották magukat mindenkor erdélyieknek. Erdély! Csodálatos elnevezés! Azt hinné az ember, hogy ez nem egyéb, mint erdők, halmok, ligetek, havasok és holmi folyamocskák összegyűjtő neve. Azt hinné az ember, hogy nem egyéb, mint egy geographiai fogalom. Lehet, hogy nem is egyéb azok előtt, kik csak számítnak és bányáinkban gránitra, sóra, vasra és aranyra vadásznak és kiviszik

tőlünk, abban a hitben, hogy minket szegényekké tettek. Az a szegény, a nyomorult, kit az anyagi gondok tesznek boldoggá; a kit a kamatok nagy száma üdvözít; kik a földet megtapodják, de meg nem szentelik; kik a mát nézve, nem látják a tegnapot, nem gondolnak a — holnapra. Mi ezekhez nem tartozunk. Más kincsek azok, melyek minket gazdaggá tesznek.

Erdély!

Völgyeink magasabban állanak, mint másutt a hegyek. Havasaink túl emelkednek a vihar-felhőkön. Dalos pacsirta éneke szebb, fülemile dala bájosabb ligeteinken, mint másutt a paradicsom-madár. Tej és méz foly csörgedező forrásaink medrében. A balzsam illatától részegült a levegő-ég. Mások az ösztönök, a szenvedélyek, az indulatok, a vágyak és remények; más a temperamentum: közel vagyunk a földhez, közel vagyunk az istenhez! Itt minden rögöt gyémánttá szentelt ősapáink kihullott vére; minden halom egy temető, mely minket áld, ha hozzá hivek maradunk, minket átkoz, ha megtagadjuk. A szellő, mely itt susog; a vihar, mely itt bömböl; az ég-zengés, melynek ordítása megtörik szikláinkon; és az erdők melancholicus csöndje, mind-mind azt beszélik: hogy Erdély az époszok földje; a polgári és a lelkiismeret szabadságának földje; a költészetnek, az ábrándoknak, a szép és magasztosnak, az idealizmusnak földje; ez a mi édes hazánk; Magyarország „jobb keze.“ A ki itt született, az innét el nem megy. És ha elmegy, visszatér — meghalni!

Szegény Deák Farkas is kiment. Az akkori rémkormány, mely gyanúsításból és vérontásból tengette rongy-életét, egy supponált összeesküvés okán, az akkor éppen husz éves fiatal embert, a maros-vásárhelyi ref. kollegium tehetséges növendékét, 1852-ben kiragadta

derék szülői ölelő karjaiból és emberfeletti szenvedések és megkínzás után, a józsefstadti tömlöczbe záratta, mint politikai foglyot. Istenem, egy kormányrendszer, mely a tizenkilencedik század második felében gyermekeken tölti boszuját!

A gyermeknek az öt esztendei tömlöcz összetörte egészségét egész életére; de a gyermek is megboszulta magát, mert midőn 1857-ben — kegyelem útján — kiszabadult, majdnem mint egész ember lépett ki az élet szinpadára. A tömlöczben megtanulta a német, francia és angol nyelvet; és összetört, elcsigázott testtel táplálta szellemét a világ-irodalom termékeiből; tanult történelmet, jogot és a minden tudományok tudományát, a bölcsészetet.

1857-ben haza jött. Haza! Volt-e ekkor a magyar-nak honja a hazában? Volt A templom, és az irodalom. Mind a kettőben az istennel beszéltek az összetört, a gyászoló szivek. Deák Farkas vallásos kedélylyel és istenbe vetett hittel rávetette magát az irodalomra. Százakra mennek politikai, társadalmi, közgazdasági és széptani cikkei, melyeket a vidéki és a budapesti lapokban közre adott és szerzett nevének becsületet és szerzett magának nem kisebb személyes barátokat, mint Csengery Antalt és br. Kemény Zsigmondot: e két név a magyar-irodalom legnagyobb koripheusait jelenti.

Mint minden fiatal ember, ki lobog, lelkesedik és szeret: ő is irt két kötet elbeszélést, melyek 1862-ben jelentek meg; és második kiadást értek 1864-ben. De a költészet csak azokhoz hú egy egész életen át, kik egész szenvedélyükkel csak rajta csüngenek. Deák Farkasnak ereje nem az imaginatióban állott; hanem a contemplatióban; nem a közvetlen megfigyelés, hanem a bíráló,

az ítélet volt benne erősebb; nem a tavaszi nap lángoló heve, a mely éget, hanem a természet ős-ereje, a mely conservál. Sokkal nyugodtabb, mondhatnám, hidegebb, kedély volt, hogysen otthonosnak találhatta volna magát a mindennapi élet mindent felforraló kemenczében, a szenvedélyek izzó kohójában. Hátat fordított a szépirodalomnak és lett kitartó, fáradhatatlan munkása a történet-írásnak. Végig barangolta az országot egyik szélétől a másikig; felkutatta a levéltárakat; letörülte a századok porait rég bemohosult pergamenekről; gyűjtötte a történelmi adatokat és azokat önálló felfogással monographiákká dolgozta fel. Ezek közül felemlitem a következőket: Wesselényi Anna — özv. Csáky Istvánné; Magyar hölgyek levelei; Tököly Imre levelei; A bujdosók levéltára; Forgács Zsuzsánna; ifj. gr. Pálffy Daun Lipót; Béli Pál és még hány, meg hány történelmi becses értekezés. Mindezekre a legilletékesebb magyar irodalmi társaság, a magyar tudományos Akadémia adta meg a birálatot és egyszersmind az elismerést, midőn 1876-ban levelező és 1885-ben rendes tagjává választotta; Forgács Zsuzsánnaért pedig királyné ő felsége egy értékes gyűrű küldése által fejezte ki legmagasabb elismerését és kiüntette az egyszerű magyar író; midőn pedig 1886-ban, mint osztálytanácsos, nyugalomba vonult megrongált egészsége miatt, ő felsége a vaskorona-rend harmadik osztályával diszitette fel. Hogy a „Magyar történelmi Társulat“ legbuzgóbb tagja; a székely közmívelődési egyletnek alelnöke; az archeologiai és geneologiai társaságoknak munkás tagja volt; ezek mind érdeműl szolgálnak, de úgy hiszem, nem tartozik szorososan a mi Társaságunk keretébe; méltatását azoknak hagyhatom.

Midőn aztán fárasztó munka, a világi gondok és

valamelyes mellőztetés keserőségei is végképpen kifárasztották, odahagyta a nagyvilágot, a ragyogó, ifju Budapestet és eljött haza. Haza! Ide hozzánk — Erdélybe, hol a tücsök czirpelése többet ér, mint másutt a fülemile dal. Életének utolsó estéjén még dolgozott utolsónak ígérkezett munkáján — Bánffy Dénesen. De haza jött, hogy a hol bölcsője ringott, hadd lássa még egyszer a megszentelt földet; haza jött — pihenni; meghalni. Ez az igazi megpihenés. Ime, ez volt Deák Farkas.

* * *

És ha kilépünk a nyárád-andrásfalvi temetőből, hol csendes borongásban mutattuk be az áldozatot az elmultak emlékének; már előttünk áll ama másik, frissen hantolt sir, melyre a gyorsan dolgozó természet még nem érkezett virágokat nevelni. Minő egészen más kép! Ott a megnyugvás érzete enyhítette fájdalmunkat, hogy egy megfutott pálya, egy jól bevégzett élet után mégis csak jó megnyugodni, ha szinte a koporsóban is; itt a megrendült hit nem bírja visszatartani könnyeit és a vérző sziv olyan mozdulatot tesz, mintha kételkedni merne a gondviselés, a végzet igazságosságán; mintha kérdezni akarná: a mindent tehető hatalom mért dobja le a menyboltozatról az esthajnal első csillagát; miért hervasztja el bimbójában a tavasz első virágát? Ha a korhadt fa kidől; ha a vén ember meghal, hát, jól van, ez a természet törvénye: ugyan, micsoda törvény, micsoda igazság van abban: ha a villám fiatal tölgyet sujt le; ha a halál fiatal embert fektet a terítőre, ha megöli a reményt és romba dönti a jövődőt?

Milyen kegyetlenek vagyunk mi önmagunk iránt, a kegyelet nevében, midőn br. Bánffy Györgyről emlékezünk! Hát, nem volt elég egyszer elveszteni, megsiratni, meg-

gyászolni? Nem! Fájó gyönyör az nekünk, naponkint érezni, hogy a fájdalom saskeselyűje egy-egy darabot kiszakít szivünkéből; úgy hisszük, hogy ha magunkat gyötörjük, a mi kedvesünk ott alant csendesebben aluszik. Aluszik! Az nem lehet Én felébresztem. Ki hiszi azt el, hogy br. Bánffy Gyurka meghalt.

Né, hiszen amott van, boldog családja körében. Ki nem látja e pillanatban is ama szép, galambósz ferfiut, a családnak fejét, derült mosolyával ajkain; az édes anyát, fejedelem-asszonyi jóságában, melyről csak ő nem akar tudni; ama másik fiut, ki többre becsüli a képző művészet eszközeit bárói koronájánál? Né, hiszen, ott van Gyurka. Itt nőtt fel a mi szemeink előtt; itt serdült fiatallá; itt izmosodott férfivá „sans peur, et sans reproche.“ Minta-ember, ki szeret, és nem követel érte semmit; bátor, és nem bánt senkit provocative; van érett esze, tudása, és ő csak szivét mutatja; megáldva földi javakkal, élhetne magának, de ő imádjá hazáját és a közéletnek áldozza tehetségeit; sütkörészhetnék — mint annyian — a hatalom árnyékában, de ő meg nem hajtotta derekát; de ő maradt önálló, független gondolkozásu, szabad magyar; és a mit a világi hatalomtól el nem fogadott, a fényt, a ragyogást, azt ő megszerezte magának attól a hatalomtól, melynek neve művészet, költészet, a hol nem nevezhetnek ki senkit protectioval, nepotizmusból, a hol csak születni lehet „isten kegyelméből“. Ez a férfi megérdemelte szép, ifju nejét. Szomorú-füz a sir felett! Magdolna a keresztről levett szenvedő mellett Megérdemelte két kis leányát, e két kis angyalt, a két kis árvát, kiknek legszentebb kincse az édes apa emléke leend.

Mert emlékezete fenmarad, nem csak Társasá-

gunkban, melynek tagja és egyik legbuzgóbb megalapítója volt; fenmarad művészi és költői törekvésében; a magas becsvágyban, melynek fényes jelét adta és abban az összetört reményben, melynek romjai közül mindig hangzani fog ama kérdő felsohajtás: „mi lett volna belőle!?”

Nem sokat irt. Nem volt ideje rá. Nem a nagy számmal akart hivalkodni, hanem a belső tartalommal. Előbb tanult sokat; meg akarta ismerni az élet mélységeit és magasságait; nem port akart hinteni a világ szemébe, hanem — mint a bányász — szinaranyat akart adni a költészet kincses házából. És éppen ebben áll a költő halhatatlansága. Nem a kötetek száma nyújt babért, hanem a belső erő; nem a bőbeszédűség, hanem a tartalom; nem a külső csillogás, hanem az örök emberi. Nem sokat irt, de azon a kevesen meglátszik az orosz-lán-köröm; meglátszik, hogy ő ott volt, a hol az istenek osztják a talentumokat.

És ezen kívül genialis muzsikus és hivatott zeneszerző volt. Nem érzem magamat kompetensnek, hogy e téren itéljek. Aesthetikai könyvekből olvastam; itt-ott sokat hallottam a symphóniákról, sonátákról, a „jövő zenéjéről“, Bach Sebestyénről, Mozártról, Bethowenről: szépek, felséges dolgok ezek annak, a ki érti. Én csak egyet tudok, azt, hogy világ-n-elv, világ-zene, világ polgár: előttem érthetetlen fogalmak. Rövid egy emberi élet, hogy az univesumé lehessen. Adjatok nekem egy darab földet, melyet hazámnak nevezhessek; egy darab eget, mely ott ragyog felette; adjatok délibábot, pásztor-tüzet, völgyeket és bennök arató leányok dalát; bérczet, melyről lehangzik a furulya keserve; adjatok indulatot, szokást, hevet, szenvedélyt, hangulatot, mely

az én szivemben is lüktet, az én lelkemet is emeli, mely az enyém is: és boldog vagyok, mert érzem, hogy valami vagyok.

Br. Bánffy Gyurka ilyet adott. „Fáj a szivem, teher neki az élet“; „Kék nefelejts“, népdalok. Nem tudom, udvar-képesek-e? Ő irta; de irhattam volna én is, vagy akárki, ha magyarnak tudja, ha magyarnak érzi magát. Vele szeretek, vele búsulok. Megmozdul minden csepp vérem és áldom az istent, hogy engemet is magyarnak teremtett; és áldom az istent, hogy el nem fogyasztja azok számát, kik hevülni, lelkesedni tudnak e szent földért, összetörik szivöket, és szétosztják a milliók között, hogy attól tanuljanak a hazáért élni és ha kell érte meghalni. Ilyen volt Bánffy Gyurka. Istenem, ha arra gondolok, hogy mit tehetett volna! Emléke legyen áldott.

* * *

Visszaéltem a közönség és a Társaság türelmével. Legyen nekem megbocsátva, nem magamért; érettük, kik méltókká tették magukat, hogy halálok után is emlegessék. Kevés van ilyen; bár volna több!

A halál nem a legnagyobb csapás. A legnagyobb csapás az, ha úgy élünk, hogy a halál nem megváltás, nem az örökélet kezdete; ha tehetségeinket nem adjuk vissza annak a tőkének, a honnan kölcsönöztük. Az igaz, hogy a tehetségek különbözők. De, ha lelkesedni tudók; ha olyan magyarok leszünk, mint a mi eléggé meg nem gyászolható barátaink: nem csak e szerény Társaság fogja betölteni hivatását; hanem mindnyájan leszünk parányi munkásai Magyarország jövő nagyságának, és ebben jut egy szerényke hely a mi barátainknak is.

Nem a halhatatlanságot erőszakolom én itt számukra; még a hódolatot sem. Csak a szeretetet idézem; csak a szeretetre apellálok. Ez máskint jutalmaz, mint a kalmár, ki összead, kivon és számít; a szeretet könnyvet ont, mint a felhő a kiaszott mezőre és nyomában kél az áldás.

Ennek a szeretetnek nevében teszem le a koszorút sirhalmukra. A koszorúnak nem az ad becsét, hogy ki, hanem hogy kinek nevében nyújtja. Én gyöngé és erőtelen, igénytelen tagja vagyok-e Társaságnak; de a kolozsvári mivelt és magas színvonalon álló közönség és az "Erdélyi Irodalmi Társaság" — mint erkölcsi testület — bizony, v a l a m i.

Hát, ezeknek nevében, legyen áldás emléükön!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság alapszabályai.

1. A társaság czime, pecsétje, székhelye.

A társaság czime: Erdélyi Irodalmi Társaság. Pecsétjén a cím és 1888-diki évszám áll. Székhelye Kolozsvár.

2. A társaság célja.

Az irodalmi, szépműtani érdekek istápolása Erdélyben; a szépirodalomnak nemzeties irányu mívelése.

3. A cél eszközei.

Szépirodalmi, szépműtani tárgyú felolvasások rendezése; a népi költészet remekeinek gyűjtése; esetleg pályadíjak kitűzése által a szépirodalmi munkálkodásra való serkentés.

4. A tagok.

A társaság tagjai tiszteletbeliek, alapítók és rendesek.

5. A tiszteletbeliek.

Tiszteletbeli tagok, kik a társaság céljául kitűzött irányban nagyobb irodalmi érdemekkel tűnnek ki.

6. Az alapítók.

Alapító tagok, kik a társaság céljaira legalább 50 frtot adtak.

7. Rendes tagok.

Kik a társaság célját munkálkodásukkal mozdítják elő. Számuk az ötvenet nem haladhatja meg. Választatnak azok közül, kik a társaság célját érdeklőleg az irodalomban jelentősebb munkálkodást fejtettek ki.

8. A tagok választása.

Rendes tagokat az üresedésben levő helyre, legalább egy rendes tag ajánlatára a közgyűlés választ, titkos szavazással. Tiszteletbeli tagokat a választmány ajánlatára a közgyűlés választ. Ha a társaság külföldi egyéneket akar tagjaiul választani, előbb ebbeli szándékát a magyar kir. belügyminiszteriumhoz felterjeszti. A választások élethossziglan szólanak.

9. A tagok jogai.

A rendes és tiszteletbeli tagok a társaság tanácskozásában részt vehetnek, felolvasásokat tarthatnak. Joguk van az „Erdélyi Irodalmi Társaság tagja” czímet viselni.

10. A tagok kötelessége.

A rendes tagok kötelesek évenként legalább egyszer felolvasást tartani.

11. A társaság igazgatása.

A társaságnak van elnöke, két alelnöke, titkára, pénztárnoka, ellenőre. Ezek és a rendes tagok alkotják a választmányt. A társaság minden rendes tagja egyszermind a választmány tagja is. A tisztviselőket a közgyűlést követő tisztújító-gyűlés választja szótöbbséggel. Ha első választásnál általános szótöbbségre egynek sem volna, a második szavazás a két legtöbb szavazatot nyert jelölt között történik. Üléseken a hiányzó elnököt s alelnököket a legidősebb s a titkárt a legfiatalabb rendes tag helyettesíti.

12. A társaság vagyona.

A társaság vagyona az alapító-tagsági összegekből s esetleg egyéb jövedelmekből áll. Feloszlás esetén a vagyon, a magy. kir. belügyminiszteriumhoz való előleges bejelentés után az „Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület”-re száll.

13. A közgyűlés.

A társaság minden évben tart egy ünnepélyes közgyűlést Kolozsvárt, május első vasárnapján. Ekkor tétetik jelentés a társaság működéséről. Tárgyát a közgyűlésnek szépirodalmi és szépműtani tárgyú felolvasások teszik. A

közgyűlés szavazó tagjai a tiszteletbeli és rendes tagok. A köz-, valamint a választmányi gyűlésekről vezetendő jegyzőkönyveket a gyűlésekből az elnök által ad hoc kiküldendő két tag hitelesíti. Rendkívüli közgyűlést összehív bármikor az elnök, ha 15 tag írásbelileg indokolva kívánja. Ily közgyűlés az alapszabályok megváltoztatásának kérdésében s a netaláni feloszlatast illetőleg határozhat.

Határozathozatalra az alapszabályok megváltoztatását érdeklőleg abszolút többség és a feloszlatast illetőleg az összes tagok háromnegyede határozhat érvényesen. A rendkívüli közgyűlés határidejének napja két héttel előbb közzé teendő s a tagokhoz küldendő meghívókon a gyűlés célja jelzendő. A megváltoztatott alapszabályok s a feloszlatast kimondó határozat felső jóváhagyás alá bocsátandó.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

14. Az ülésekről.

A társaság rendes felolvasó-üléseit Kolozsvárt, július és augusztus hónap kivételével, minden hó utolsó vasárnapján tartja. Ez ülések nyilvánosak, de a társaság ügyeit illető zárt tanácskozásokban végződnek. Érvényes határozat hozatalára 7 tag jelenléte szükséges. A társaság ez országrész nagyobb városaiban legalább egyszer évenként felolvasást tart, szépirodalmi s szépműtani tárgygyal.

15. Az elnök, az alelnökök.

Az elnök a társaságot más társaságok, hatóságokkal szemben képviseli s az ügyeket vezeti.

Az alelnökök az elnököt helyettesítik, ennek akadályoztatása esetén.

16. A titkár.

A titkár vezeti a jegyzőkönyvet, viszi a társaság levelezéseit; gondoskodik az ülések felolvasásairól s a gyűlések tartásáról hirlapilag is értesíti a közönséget.

17. A pénztárnok, az ellenőr.

A pénztárnok kezeli a társaság pénzét. Kiadásokat a köz- vagy választmányi gyűlések határozataira eszközöl. Számadásait minden esztendőben a közgyűlésen bemutatja.

Az ellenőr a pénztár kezelését ellenőrzi s állásáról félévenként jelentést tesz a rendes üléseken.

18. Az állam felügyelete.

Ha a társaság a fennebbi, az alapszabályokban meghatározott körét túllépné: a m. kir. kormány által a felüggesztés után elrendelendő vizsgálat eredményéhez képest fel is oszlattathatik, vagy az alapszabályok legpontosabb megtartására köteleztethetik.

Az „Erdélyi Irodalmi Társaság“ 1888. június 3-án tartott alakuló gyűléséből.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Éjszaki Károly,
id. elnök

Dr. Csernátoni Gyula,
id. titkár.

38585. szám.

VII.

Látta a m. kir. belügyminiszter.

Budapesten, 1888. június hó 11-én.

A miniszter helyett:
Beniczky,
államtitkár.

V.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság ügyrendje.

I. Ü l é s e k.

1. A társaság a — júliusi és augusztusi szünetet kivéve — minden hó 2-ik vasárnapján egy rendes ülést tart.

2. A tárgysorozat megállapításáról az elnökség gondoskodik.

3. A választmányi (zárt) ülésekre a títkárr külön meghívókat csak akkor küld, ha nagyobb fontosságú tanácskozási tárgyak vannak, a melyek aztán a meghívókon is jelölendők.

4. Ha valaki fontosabb indítványt akar tenni, szándékát az ülés előtt legalább 24 órával bejelenteni tartozik.

5. A rendes ülést megelőzőleg, vagy után az elnök a szükséghez képest zártülést hívhat egybe, a melyen a mult ülés határozatai vétetnek számba.

6. Az üléseket az elnök és alelnökök akadályoztatása esetén a legrégibb tagok idősebbje vezeti.

7. A Társaság személyzetében előfordult változások, alapítványok vagy ajándékok nyilvános felolvasó-ülésben is bejelentendők az elnök által; — egyéb kebli ügyek azonban mindig zárt ülésen tárgyalandók.

8. A szavazás személyi ügyekben mindig titkos; egyébkor pedig mindig nyilvános.

9. A fontosabb indítványok esetleg bizottságokhoz is utasíthatók. Ha valamely indítvány következtében bi-

zottság küldetik ki, abban az indítvány-tevőnek mindig helye van.

10. A Társaság tagjai a felolvasó üléseken vagy maguk olvassák föl dolgozataikat, vagy a Társaság valamely erre vállalkozó tagja által mutattatják be. Szükség esetén és kivételesen nem tagok is szerepelhetnek előadók gyanánt azok közül, kik e szakmában kiváló képességökről ismeretesek; — ezek nevei azonban az elnökségnél — legalább egy héttel a felolvasás előtt — esetről-esetre bejelentendők.

11. Ha a felolvasó-üléseken valamely fölolvasás túlságosan hosszú időt venne igénybe, az elnöknek joga van a sorrendben netalán még következő tárgyakat a jövő ülésre halasztani.

12. Minden tagnak jogában áll az előadásra észrevételeket tenni, melyekre a felolvasó válaszolhat.

13. Az ülések jegyzőkönyveit a titkár vezeti s az elnök, vagy az e végre kinevezett két tag hitelesíti. A hitelesítők kinevezésénél az indítványtevők, vagy felolvasók veendőik tekintetbe.

II. Közgyűlések.

14. A Társaság közgyűléséről és megtartási idejéről az alapszabályok 13. §-a intézkedik.

15. Az ünnepélyes közgyűlés tárgysorának előkészítése az elnökökből és a titkárból álló rendező-bizottság feladata.

III. Tagválasztás.

16. a) A márcziusi ülésben megállapítatik, hogy hány hely tölthető be a rendes tagok sorában.

b) Minden tagnak joga van annyi jelöltet ajánlani,

a hány hely betölthetőnek határozottatott. Az ajánlatok legkésőbb április hó 2-ik vasárnapjáig a titkárnál írásban benyújtandók, a mely határidő eltelte után ajánlás többé nem fogadtatik el.

c) Az ajánlatok az áprilisi ülésben bemutattnak és a választás az ünnepélyes közgyűlést megelőző zártülésen ejtetik meg és az ünnepélyes közgyűlésen hirdettetik ki.

d) A szavazás mindig titkos.

e) Érvényesen csak oly jelöltre lehet szavazni, a ki ajánlva volt.

f) Minden választásra legalább 20 szavazó szükséges.

g) A megválasztás csak úgy érvényes, ha a jelölt általános többséget nyert.

IV. A tagok munkássága.

17. A társaság elvárja tagjaitól, hogy évenként legalább egyszer egy-egy felolvasást tartsanak.

18. A titkárnak kötelessége a rendes tagokat ebbeli kötelezettségek teljesítésére figyelmeztetni. Sikertelenség esetén elnöki felhívás intéztetik hozzájuk.

19. Ha valamely rendes tag által bejelentett dologzatra nézve az elnökségnek oka van attól tartani, hogy az a Társaságnak akár erkölcsi, akár anyagi érdekeibe, vagy alapszabályaiba ütközik, joga van a nyilvános ülést megelőzőleg zártülést hívni össze s ott aggályait előterjeszteni. Ily esetben a Társaság az illető dologzat előleges bemutatását kívánhatja.

20. A vendégek által felolvasásra szánt munkák a Társaság titkáránál nyujtandók be s mindenkor birálat alá esnek. A birálatról az elnökség gondoskodik, még pedig oly formán, hogy két tagot kér föl véleményadás-

ra. Eltérő véleményezés esetében a mű egy harmadik bírálónak adatik ki.

21. Vendégek munkálatait a Társaság ülésein — a szerző óhajtságának figyelembe vételével — az elnök által fölkért rendes tag mutatja be.

22. Akár vendégnek, akár tagnak oly felolvasása, melyet szerzője a Társaság kiadványai közé óhajt felvétetni, előlegesen mindig bírálat alá esik. E jogot a társaság által évről-évre megválasztott szerkesztő-bizottság gyakorolja.

V. Elhunyt tagok végtisztessége.

23. Elhunyt tagjait az Erdélyi Irodalmi Társaság a következő végtisztességben részesíti:

a) Ha a haláleset Kolozsvárt fordul elő, a Társaság tagjai részt vesznek a temetésen. Ha ez ülés idejére esnék, az ülés elhalasztatik.

b) Az elhunyt tag halálát az elnök a legközelebbi felolvasó-ülésen rövid bejelentéssel hozza a tagok és a megjelent közönség tudomására

c) Az elhunyt tag fölött valamelyik rendes tag nyilvános, vagy ünnepélyes közgyűlésen emlékbeszédet mond.

d) Ha a tag vidéken halt meg, temetésén a Társaság képviselteti magát; vagy valamely formában jelét adja részvétének.

e) A társaság különös érdemű tagjai elhunytáról külön gyászjelentést is adhat ki, mire nézve esetről-esetre az elnökség intézkedik.

VI.

AZ ERDÉLYI IRODALMI TÁRSASÁG SZEMÉLYZETE.

1890. MÁJUS 27-ÉN.

Tisztviselők:

<i>Elnök:</i>	. . .	KUUN GÉZA GRÓF	Maros-Némethi.
<i>Alelnök:</i>	. .	SZÁSZ GERŐ . . .	Kolozsvár.
" "	. .	FELMÉRI LAJOS .	Kolozsvár.
<i>Titkár:</i>	. .	CSERNÁTONI GYULA	Kolozsvár.
<i>Pénztárnok:</i>	HORY BÉLA		Kolozsvár.

Tiszteleti tagok:

BRASSAI SÁMUEL	Kolozsvár.
GYULAI PÁL	Budapest.
IMRE SÁNDOR	Hm.-Vásárhely.
SALAMON FERENCZ	Budapest.
⁵ SZABÓ KÁROLY	Kolozsvár.
SZÁSZ KÁROLY	Budapest.
SZILÁGYI SÁNDOR	Budapest.

Rendes tagok:

BARTHA MIKLÓS	Kolozsvár.
BENEDEK ELEK	Budapest.

	CSERNÁTONI GYULA	Kolozsvár.
	ÉJSZAKI KÁROLY	Kolozsvár.
5	ERŐDI BÉLA	Kolozsvár.
	ENDRŐDI SÁNDOR	Nagyvárad.
	FELMÉRI LAJOS	Kolozsvár.
	FERENCZI ZOLTÁN	Kolozsvár.
	FINÁLY HENRIK	Kolozsvár.
10	DE GERANDO ANTONINA	Kolozsvár.
	GYARMATHY ZSIGÁNÉ	Bánffy-Hunyad.
	HARASZTI GYULA	Kassa.
	HEGEDÜS ISTVÁN	Kolozsvár.
	HORY BÉLA	Kolozsvár.
15	JAKAB ÖDÖN	Déva.
	JANCSÓ BENEDEK	Budapest.
	JÉKEY ALADÁR	Kolozsvár.
	KOZMA FERENCZ	Kolozsvár.
	KÓOS FERENCZ	Brassó.
20	KORBULY JÓZSEF	Kolozsvár.
	KÖVÁRY LÁSZLÓ	Kolozsvár.
	KUUN GÉZA GRÓF	Maros-Némethi.
	E KOVÁCS GYULA	Kolozsvár.
	KIS SÁNDOR	Szabadka.
25	LÁNCZY GYULA	Kolozsvár.
	MEDGYES LAJOS	Deés.
	MOLDOVÁN GERGELY	Kolozsvár.
	PETELEI ISTVÁN	Kolozsvár.
	RÉTHY LAJOS	Déva.
30	SEBESI JÓB	Kolozsvár.
	P. SZATHMÁRY KÁROLY	Budapest.
	SZATHMÁRY GYÖRGY	Budapest.
	SZAMOSI JÁNOS	Kolozsvár.
	SZINNYEI JÓZSEF	Kolozsvár.

35	SZÁSZ BÉLA	Kolozsvár.
	SZÁSZ GERŐ	Kolozsvár.
	SZÉCHY KÁROLY	Kolozsvár.
	TUTSEK ANNA	Kolozsvár.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság elhunyt tagjai

1890. MÁJUS 27-IG.

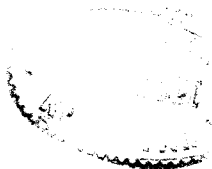
1888	DEÁK FARKAS.
1889	BÁNFFY GYÖRGY BÁRÓ.
"	DÓZSA DÁNIEL.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság alapítói

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1890. MÁJUS 27-IG.

SZÉKY MIKLÓS	Kolozsvár.
KUUN GÉZA GRÓF	Maros-Némethi.
DOBÁL ANTAL	Kolozsvár.
ÖZV. MOHAY KÁROLYNÉ	Kolozsvár.

TARTALOM :

I. <i>Kuun Géza gr.</i> Elnöki megnyitó beszéd	3.
II. <i>Csernátoni Gyula.</i> Titkári jelentés	9
III. <i>Szász Gerő.</i> Emlékbeszéd Deák Farkas és br. Bánffy György felett	13.
IV. Az Erdélyi Irod. Társaság alapszabályai	26
V. Az Erdélyi Irod. Társaság ügyrendje	31.
VI. Az Erdélyi Irod. Társaság személyzete	35.

